

INVENTARISATIEWEEKEND NOORDSE WOELMUIZEN OP DE LYTSE GRIENE EN DE GRUTTE GRIENE

Teddy Dolstra, Tsjepke van der Honing & Sjoerd Bakker

'Valleninspectie' op de Lytse Griene

foto: Teddy Dolstra

In de derde week van oktober van dit jaar vond er een inventarisatie plaats van de Noordse woelmuis op de eilanden de Lytse en de Grutte Griene, gelegen in het Sneekermeer, en de Goïngarypster puollen. De organisatie was in handen van Staatsbosbeheer en naast eigen medewerkers deden de vrijwilligers Tsjepke van der Honing, Piet Schutten en Durk Venema, Gerben van der Burg (Eelerwoude), Nico Beemster (Altenburg & Wymenga) en Teddy Dolstra en Marten Zijlstra (Sûchbistenwurkgroep-FFF) mee. Diverse belangstellenden keken toe.

Doel

Omdat er binnen enkele jaren natuurontwikkeling zal plaatsvinden, wil Staatsbosbeheer een beeld hebben van het voorkomen van Noordse woelmuizen *Microtus oeconomus* op de beide eilanden. Tijdens eerdere inventarisaties in de jaren negentig en in 2001 werden hier slechts enkele exemplaren gevangen, maar het was vrijwel zeker dat er nog steeds Noordse woelmuizen voorkwamen. Waar precies en in welke dichtheden was onbekend. Mede omdat de Noordse woelmuis een Habitatrichtlijn-soort is, is het van belang om de huidige verspreiding te weten. Uiteraard is ook het voorkomen van andere muizensoorten interessant, waaronder de

grootste concurrenten van de Noordse woelmuis, Veldmuis *Microtus arvalis* en Aardmuis *Microtus agrestis*.

Eilanden

De Lytse Griene (19 ha) en de Grutte Griene (55 ha) bestaan uit graslanden die 's zomers licht worden bemalen en de rest van het jaar voor de boezem liggen. Met name de Grutte Griene, die een 'holle' ligging heeft doordat het centrum van het eiland is ingeklonken, en in mindere mate ook de Lytse Griene, staan dan onder water. Plaatselijk komen nog fraaie dotterbloemvegetaties voor, vooral op de Lytse Griene. De oevers van de eilanden liggen wat hoger en zijn begroeid

met een rietruigte-vegetatie. Het beheer van de Lytse Griene is gericht op de dotterbloemvegetatie. Dit geldt ook voor de randen van de Grutte Griene. Daarnaast heeft de Grutte Griene een belangrijke functie als pleisterplaats, vooral voor Kol- en Brandgans. De graslanden worden jaarlijks 1-2 keer gemaaid, waarna het maaisel wordt afgevoerd.

Vorbereiding

Voor het vangen van de muizen wordt gebruik gemaakt van zogeheten Longworth-vallen. Dit zijn 'life traps' waarin de muizen levend worden gevangen, om na determinatie weer los gelaten te worden. De vallen bestaan uit twee delen.

Noordse woelmuis

foto: Teddy Dolstra

Het ene deel is de leef- en vangruimte, waarin steeds een pluk droog hooi en wat lokvoer werd gedaan; het andere gedeelte bevat het vangmechanisme. Als lokvoer is gebruik gemaakt van een mengsel van pindakaas en havermout, stukjes appel en wortel. Omdat spitsmuizen door de stress snel dood gaan is zijn er voor hun ook meelwormen in de vallen gestopt.

De vallen waren ter beschikking gesteld door de Zoogdiervereniging VZZ (150) en door bureau Eelerwoude (50). Op dinsdag 16 oktober werden 200 vallen uitgezet, gevuld met voer, maar nog ver-grendeld, zodat het vangmechanisme niet werkt. Op die manier konden de muizen alvast twee dagen aan de vallen wennen en leren dat daarin voer te halen was.

Op de Lytse Griene werden drie raaien van ieder 20 paarsgewijs geplaatste vallen uitgezet, 32 in de rietruigte-strook en 28 in het kort gemaaid dotterbloem-grasland, waar nog dikke pakken hooi op lagen. Op de Grutte Griene werden zeven raaien van 20 paarsgewijs geplaatste vallen uitgezet, 44 in de rietruigte-strook en 96 in het grasland. Van deze 96 vallen stonden er 24 in grasland dat in 2007 niet is gemaaid. De overige 72 vallen stonden in een vrij korte vegetatie die nog in augustus was gemaaid. In een raai worden om de circa 15 meter steeds twee vallen geplaatst, zodat de kans om

minder voorkomende soorten te vangen groter wordt.

Medewerkers van Staatsbosbeheer hadden bij het maaien van de Grutte Griene in augustus al heel veel muizen waargenomen, waarvan men vermoedde dat dit Noordse woelmuizen betrof. Tijdens het plaatsen van de vallen op de Lytse Griene werd de in augustus gemaaid vegetatie met een trekker op richels geharkt. Twee muizen die bij de werkzaamheden door de medewerkers van Staatsbosbeheer waren meegenomen bleken inder-

daad Noordse woelmuizen te zijn. Op donderdag 18 oktober zijn alle vallen in de namiddag van nieuw voer en zo nodig droog hooi voorzien en op scherp gezet. De eerste vangstronde zou op vrijdagochtend worden uitgevoerd.

Controlebezoeken

De standaardopzet van dit soort muizeninventarisaties is dat er vier tot vijf controlerondes plaatsvinden, met een tussenperiode van maximaal acht uren om de overlevingskansen van de gevangen muizen zo hoog mogelijk te houden. Omdat dit in de praktijk dit veelal niet haalbaar is worden de controlerondes doorgaans om de twaalf uur aangevangen. Zo ook tijdens deze muizeninventarisatie. Drie van de rondes begonnen vroeg in de ochtend (nog in het donker), de avondrondes begonnen in de namiddag en eindigden in het donker. De resultaten van beide eilanden worden hieronder per controle besproken en zijn terug te vinden tabel 1.

vrijdag

De eerste controleronde was op vrijdagochtend. Hiervoor bestond grote belangstelling en er moest een deelnemersstop worden ingesteld vanwege de beperkte capaciteit van de boot. Om ongeveer zeven uur voer de boot van Staatsbosbeheer naar de Lytse Griene.

De eerste twee vallen in de eerste raai leverden meteen al de grootste sensatie

Controle van een gevangen Noordse woelmuis

foto: Teddy Dolstra

Tabel 1. Aantal vangsten tijdens de muizeninventarisatie in het Sneekermeer (oktober 2007): Lytse Griene (3 raaien, 60 vallen) en Grutte Griene (7 raaien, 140 vallen); tussen haakjes het aantal terugvangsten.

	Noordse woelmuis	Veldmuis	Dwergmuis	Bosmuis	Bosspitsmuis	Waterspitsmuis	Wezel	ronde
Lytse Griene								
vr.ochtend	17 (0)	-	5	-	4	-	1	27
vr.avond	9 (2)	-	2	-	3	-	-	14
za.ochtend	13 (3)	-	3	-	2	-	1	19
za.avond	9 (4)	-	1	-	-	-	-	10
zo.ochtend	17 (7)	-	2	-	3	-	-	22
subtotaal	65 (16)	-	13	-	12	-	2	92
Grutte Griene								
vr.ochtend	1 (0)	1	14	-	10	-	-	26
vr.avond	-	-	9	-	-	-	-	9
za.ochtend	2 (1)	-	18	1	11	-	-	32
za.avond	-	-	11	-	9	-	-	20
zo.ochtend	2 (1)	-	12	1	10	1	-	26
subtotaal	5 (2)	1	64	2	40	1	-	113
eindtotalen	70 (18)	1	77	2	52	1	2	205

van de ochtend op. Tijdens het openen van de val door een minder ervaren vrijwilliger, ontkwam de vangst. In plaats van in de daarvoor bedoelde plastic zak te vallen dook het beestje in de mouw van de jas van de vrijwilliger. Dit alles ging dusdanig snel dat determinatie van het dier niet mogelijk was. Nadat het diertje de hele jas door gegaan was (en onderwijl van de stress nogal wat had geürineerd), kwam het bij de kraag van de jas weer te voorschijn: het bleek een Wezel *Mustela nivalis* te zijn. De onfortuinlijke deelnemer kwam met de schrik vrij, maar meldde later wel dat hij na een

week nog steeds de geur van de Wezel kon ruiken.

De resultaten van de eerste ronde waren boven verwachting, zeker wat betreft het aantal Noordse woelmuizen: 17 exemplaren op de Lytse Griene en 1 op de Grutte Griene. Verder werden 19 Dwergmuizen *Micromys minutus*, 14 Gewone bosspitsmuizen *Sorex araneus* en op de Grutte Griene 1 Veldmuis gevangen.

's Middags rond half vijf vertrok de boot weer vanaf de verzamelplaats bij Goinga-

ryp, voor de avondcontrole. Al vrij snel werd duidelijk dat avondrondes minder succesvol zijn dan vroege ochtendrondes. Toch waren ook nu weer de nodige Noordse woelmuizen in de vallen gelopen. De topper voor wat betreft het aantal gevangen dieren per soort was ook deze ronde weer de Dwergmuis, maar ook de Gewone bosspitsmuis deed iedere ronde goed mee.

zaterdag

Op de zaterdagochtend diende zich de eerste nachtvorst van het jaar aan. Voor sommige deelnemers werd dit afzien (koude tenen). Ook nu vertrok de boot weer in alle vroegte. Bij deze ronde werd opnieuw een Wezel gevangen, ditmaal bij de tweede raai. Zou het hetzelfde dier betreffen als gisteren? Op zich een interessant gegeven dat deze predator op het geïsoleerde eiland voorkomt. Noordse woelmuizen hadden zich wederom in groten getale laten strikken, waaronder enkele terugvangsten. Gevangen dieren worden 'gemerkt' door een plukje haar weg te knippen, en zijn daardoor gemakkelijk te herkennen als terugvangsten. Een nieuwe soort deze ronde was de Bosmuis *Apodemus sylvaticus*. Enkele Bosspitsmuizen hadden de koude nacht helaas niet overleefd. De avondronde op zaterdag kende weinig verrassingen meer. Ook nu bleek dat er overdag minder muizen in de vallen waren gelopen dan 's nachts.

Waterspitsmuis

foto: Teddy Dolstra

zondag

Zondagochtend vroeg vond de laatste controleronde plaats. Het totale aantal gevangen muizen lag ongeveer op hetzelfde niveau als de beide voorgaande ochtenden: 22 muizen op de Lytse Griene en 26 op de Grutte Griene. Tijdens deze laatste ronde werd in de voorlaatste raai op de Grutte Griene toch ook nog een Waterspitsmuis *Neomys fodiens* gevangen. De betreffende raai lag langs een klein plasje dat hier een jaar of vijf geleden door Staatsbosbeheer is gegraven. De Waterspitsmuis is veel zeldzamer dan de Gewone bosspitsmuis en bovendien moeilijk te vangen. Ook deze soort is kenmerkend voor natte, moerasige omstandigheden.

Vangsten

Op de Lytse Griene werden in totaal 49 Noordse woelmuizen gevangen, de 16 terugvangsten niet meegerekend (twee dieren werden zelfs driemaal gevangen). Onder de 49 dieren bevinden zich 19 volwassen (>35 gram), 23 bijna volwassen (18-31 gram) en zeven jonge dieren (<15 gram). De bijna volwassen muizen zijn van belang bij de voortplanting voor het volgende jaar.

Bij de vangstrondes op de Lytse Griene werden meerdere malen bovengrondse nesten van de Noordse woelmuis aangetroffen, in afgemaaide pollen Pitrus. In één nest lag een dood dier, dat waarschijnlijk als gevolg van de maaiwerkzaamheden om het leven was gekomen. De overige vangsten op de Lytse Griene waren: 13 Dwerghuizen, 11 Gewone bosspitsmuizen en twee maal een Wezel. Van deze soorten is het aantal terugvangsten niet bijgehouden.

Op de Grutte Griene zijn bij drie verschillende raaien drie Noordse woelmuizen gevangen (naast nog twee terugvangsten). Afgaande op de sporen bestond de

indruk dat er op de Grutte Griene op meer plaatsen Noordse woelmuizen zouden moeten voorkomen. De overige vangsten hier waren 64 Dwerghuizen, 40 Gewone bosspitsmuizen, 2 Bosmuizen, 1 Veldmuis en 1 Waterspitsmuis.

Overige waarnemingen

Bij aankomst op de Lytse Griene werden we vrijdag verrast door de aanblik van het Goudknopje *Cotula coronopifolia* dat hier vrij massaal groeit (zie ook 'Nieuws uit de Friese natuurterreinen'). Een Velduil vloog vlak voor ons uit de hoge vegetatie op. Ook op zaterdag werd zowel 's ochtends als 's avonds een Velduil waargenomen. In enkele ter plaatse verzamelde braakballen werden de kaken gevonden van zowel Veldmuizen als Noordse woelmuizen. Andere zoogdieren die op de eilanden zijn gezien zijn naast Hazen nog twee Reeën.

Zaterdagavond was er een mooie zonsopgang op de Lytse Griene. Een Roerdomp vloog in het schemerdonker weg en we hoorden Waterrallen en een Dodaars.

Op zondagmorgen vloog er een enkele maal een Bokje vlak voor onze voeten op van de drassige bodem. Als alle vallen weer aan boord zijn en de boot gestart wordt, valt ons oog nog op een Grote zilverreiger, die statig in het moeras van de Graverij, vlak naast de Grutte Griene, rondstapt.

Conclusie en discussie

Op de Lytse Griene bevindt zich een vitale populatie Noordse woelmuizen. Dit is zeer verheugend en verrassend, gezien de matige vangsten in 2001 en in de '90-er jaren. Opvallend is dat hier geen Veld- of Aardmuizen zijn gevangen. Mogelijk was 2007 een piekjaar voor de Noordse woelmuis, zoals er ook piekjaar bij de nauw verwante Veldmuis op-

treden. Veldmedewerkers van Staatsbosbeheer beweerden altijd al dat er op deze eilandjes nog veel 'wrôtmûzen' voorkwamen, hoewel de aantallen sterk wisselen van jaar tot jaar. Doordat er dit jaar extensiever (één keer gedeeltelijk) en later dan gebruikelijk (in oktober in plaats van juli/augustus) is gemaaid, kon de populatie Noordse woelmuizen zich vermoedelijk ongestoord blijven ontwikkelen in het grasland. Aangenomen mag worden dat bij het maaien en afvoeren van het gras jaarlijks een flink deel van de populatie sneuvelt, zowel direct door de werkzaamheden als indirect ten gevolge van predatie. Bovendien zijn de omstandigheden in de dan korte vegetatie ongunstig voor de Noordse woelmuis.

Op de Grutte Griene zijn slechts drie Noordse woelmuizen gevangen, maar wel in drie verschillende raaien. In alle gevallen ging het om bijna volwassen muizen die voor de voortplanting in het volgende seizoen van groot belang zijn. Gezien de sporen zouden er op meer plaatsen Noordse woelmuizen voorkomen. De Grutte Griene werd echter vroeg gemaaid dit jaar, in augustus. Bovendien is de aanwezigheid van de Veldmuis hier vastgesteld, een belangrijke concurrent van de Noordse woelmuis. De Aardmuis, een tweede belangrijke concurrent voor de doelsoort, is niet aangetroffen (ook niet op de Lytse Griene).

Tot slot is een woord van dank namens Staatsbosbeheer voor de inzet en het enthousiasme van de diverse 'muisvangers' zeker op zijn plaats. Staatsbosbeheer zal zich intern beraden over het toekomstige beheer van de beide eilanden. Een vorm van maaien waarbij jaarlijks enkele (wisselende) stroken blijven staan, zou voor de Noordse woelmuis waarschijnlijk positief uitpakken.

Teddy Dolstra, Zuiderweg 10, 8395 KV Steggerda, tel. 06-21686354, e-mail: teddydolstra@hetnet.nl

Tsjepke van der Honing, Warring 12, 8502 BC Joure, tel.: 0513-412146, e-mail: tsjepke@hotmail.com

Sjoerd Bakker, De Hornlanden 10, 8375 GL Oldemarkt, tel.: 06-53767455, e-mail: s.bakker@staatsbosbeheer.nl